

ФІЛОСОФСЬКО-ПЕДАГОГІЧНІ ІДЕЇ У Я-КОНЦЕПЦІЇ

АКАДЕМІКА ІВАНА ЗЯЗЮНА

Академік Іван Андрійович Зязюн належить до тих діячів освіти, науки, культури сучасності, про яких кажуть: у нього є ім'я. У вченого із європейським виміром є своя широка аудиторія читачів, які з великою зацікавленістю зустрічають його праці. Таким читачем є і автор цієї статті, учень видатного учителя, який завжди шануватиме його високе, добре ім'я. Думка вченого захоплює глибоким поглядом, всебічністю висвітлення предмету, явища у її динамічному розвитку. Проникнення у сутність проблеми, яку досліджує І. А. Зязюн, ґрунтується на взаємодії різнобічних знань з філософії, педагогіки, психології, культури, етики, естетики та ін. Отже, можна стверджувати, що внесок І. А. Зязюна у скарбницю вітчизняної духовної культури і науки важко переоцінити. Його педагогічна творчість вражає масштабністю напрямів, різноманітністю тем, дослідженням яких він займається. Без будь-якого перебільшення можна сказати, що вчений є провідним дидактом, методистом, теоретиком і практиком педагогіки, вихователем величезної плеяди науковців, викладачів, учителів. Будучи тривалий час на посадах ректора, директора науково-дослідного інституту, першим міністром освіти незалежної України І. А. Зязюн набув унікального досвіду управління освітніми й науковими установами. Він послідовно й активно розв'язує складні у теоретичному й практичному плані питання професійної підготовки учителя, викладача, науковця.

Педагогічна наука кінця ХХ - початку ХХІ століть немислима без введених І. А. Зязюном у вживання понять «філософія освіти», «філософія виховання», «педагогічна майстерність», «педагогіка добра», «краса педагогічної дії» та ін. Що стосується педагогічної психології, то і тут вчений сказав своє потужне слово, обґрунтовуючи тісний взаємозв'язок психологічної і

педагогічної наук, з'ясовуючи роль свідомості і підсвідомості у розвитку особистості вчителя, місце рефлексії у гуманітарній філософії тощо.

Сучасні педагогічні дослідження неможливі без опори на такі, що стали вже класикою вітчизняної педагогічної думки, твори І. А. Зязюна «Педагогічна майстерність», «Краса педагогічної дії», «Філософія педагогічної дії», «Педагогіка добра», «Українська та зарубіжна культура», «Неперервна професійна освіта: філософія, педагогічні парадигми, прогноз» та ін. Предметом його досліджень стали праці таких видатних особистостей освіти, навчання і виховання як Я. А. Коменський, Р. Декарт, Ж.-Ж. Руссо, Г. С. Сковорода, П. Д. Юркевич, М. В. Гоголь, Ф. М. Достоєвський, В. М. Бехтерєв, З. Фрейд, В. Г. Короленко, Дж. Л. Морено, А. В. Луначарський, А. С. Макаренко, Д. Узнадзе, В. О. Сухомлинський, Т. Новацький, О. А. Захаренко та ін.

Отже, звернемося до основоположних філософсько-педагогічних ідей І. А. Зязюна.

Людина, її сутність і існування. Шукаючи і шануючи істину, вчений розглядає проблему людської сутності у її матеріальному, духовному, психічному, морально-естетичному вимірах. Цю ідею він обґрунтовує на засадах діалектичного розвитку, взаємозв'язку людини з усім навколишнім світом, своїм власним «Я», своїм сучасним призначенням і майбутнім. Така постановка питання є невичерпною як з огляду *науки*, так і *практики*, оскільки людина за своєю природою є *амбівалентною*. З одного боку, вона творить історію, себе, з іншого – в ній закладені руйнівні сили, здатні нищити усе позитивне, добре, прекрасне. На останньому позначається те, що тривалий час відбувається процес відчуження людини від суспільства і суспільних інститутів від людини, очевидним стає факт деморалізації і дегуманізації суспільства, людських відносин. І. А. Зязюн аналізує ці явища на засадах гуманістичної, культурологічної методології, яка допомагає краще зрозуміти множину конкретних питань, пов'язаних із вихованням людини: її творчого ставлення до

праці, загальнокультурного і духовно-морального розвитку, соціальної активності, свободи, свідомого розуміння цілей і завдань суспільного розвитку.

Гуманітарне спрямування філософських пошуків у площині «...цілісного віддзеркалення по-новому бачених проблем Людини, її природи, її духовного становлення і розвитку, її творчого самовираження і поступу...Є важливішою методологічною платформою плідного розвою підрозділів «гуманітарної філософії», зокрема «філософії освіти», «філософії педагогіки», «філософії психології», «філософії культури», «філософії політики» тощо» [6, с. 324]. Далі філософ зазначає, що гуманітарна філософія, розвиваючись у руслі гуманістичної орієнтації, формується як секулярна. Адже, коли йдеться про духовні аспекти Людини, то вона в основному розуміється як проект, проекція, з себе вибудована, позбавлена онтологічного статусу. Це принциповий аспект, оскільки Людина – єдина з живих істот, яка не належить своєму роду за народженням. Її людська сутність набувається в соціумі впродовж всього життя. Самовибудова людського в Людині відбувається засобами психологічного, культурологічного, морально-духовного інструментарію, своєрідних координаторів людського поступу, яким є *особистість*. Особистість і Людина відрізняються тим, що перша є інструментом, засобом організації другої. Перша отримує смисл і життєвість в другій. Філософське розгортання уявлень про Людину, її змістовну сутність і перманентний розвиток, – зазначає І. А. Зязюн, – найбільш повно відбивається в основі основ людської життєдіяльності – у способах її ставлень до інших Людей.

Людина як самоцінність є суб'єктом і об'єктом історії, вона здатна до самоудосконалення, саморозвитку. Водночас, це самоудосконалення значною мірою визначається системою освіти, виховання.

Філософські засади освіти. Педагогічне мислення і педагогічна дія, спрямовані на розвиток особистості, набирають вартості тоді, вважає І. А. Зязюн, коли вони у своїй основі є гуманістичними. Отже, «...необхідна побудова цілісного процесу набування знань, адекватних життю, побудова органічного комплексу гуманітарно-соціально-історичних, природничо-

наукових і художніх дисциплін, об'єднаних єдністю гуманістичних смислів і духовно-моральних цілей» [8, с. 215]. У побудові сучасних парадигм освіти провідне значення відіграє «філософія життя» як опозиція класичному раціоналізму, як реакція на кризу механістичного природознавства, технократизм. Пошук у сфері людського духу і моралі, універсальних способів культурного оновлення вчений розробляє і викладає у працях: «Філософські засади освіти: освітні і виховні парадигми, освітні технології, діалектика педагогічної дії», «Філософія поступу і прогнозу освітньої системи», «Філософські проблеми гуманізації і гуманітаризації освіти», «Філософія, освітні стратегії і якість національної освіти». На особливу увагу заслуговують положення, які І. А. Зязюн обґрунтовує на концептуальному рівні: «Концептуальні засади теорії освіти в Україні» [5], «Концепція гуманізму в становленні та розвитку професійної освіти» [12], «Національна державна комплексна програма естетичного виховання» [13] та ін.

Освіту, І. А. Зязюн розглядає, і як педагогічне явище, і одну із найважливіших підсистем суспільства. Як історико-культурний феномен, як сутнісна характеристика етносу, освіта є процесом і умовою розвитку духовних начал народу і кожного індивіда. Будучи, як правило, національною за змістом, її метою є виховання людини як суб'єкта культурно-історичного процесу, який відображає в собі історичний розум, культуру людства і відчуває свою відповідальність перед майбутнім, яке залежить від його поведінки сьогодні [5, с. 11].

Вчений обґрунтовує думку, згідно з якою самореалізація в освітній системі має чіткі психологічно зорієнтовані методичні моделі, які ґрунтуються на розробках зарубіжних і вітчизняних дослідників.

Вільна модель. Учень з допомогою учителя сам визначає інтенсивність і пролонгованість у часі навчальних занять, вільно планує час, самостійно обирає засоби учіння.

Особистісна модель. Психологічна мета – дати загальний розвиток учням, у тому числі пізнавальний, емоційно-вольовий, моральний і естетичний. Учіння

відбувається на високому рівні складності, проте, при цьому створюються умови для формування на уроці атмосфери довірливості, варіативності навчального процесу з урахуванням індивідуальних особливостей до навчання.

Розвивальна модель. Націлена на перебудову навчальної діяльності учня для забезпечення теоретичного мислення, рефлексії, самостійності у вирішенні різних навчальних завдань.

Активізуючи модель. Спрямована на підвищення рівня пізнавальної активності учнів за рахунок включення в навчальний процес проблемних ситуацій, опори на пізнавальні потреби та естетичні почуття.

Формуюча модель. Вплив на розумовий розвиток учня означає здійснення цілеспрямованого управління процесом засвоєння знань і умінь [5, с. 16-17].

Інноваційні процеси, що відбуваються в освіті, наголошує І. А. Зязюн, потребують інтелектуальної, емоційної і вольової взаємодії. Розвиток і узгодженість цих компонентів значною мірою визначають ефективність освітніх процесів. Важливо також, щоб враховувалися інтелектуальна компетентність, ініціатива, творчість, саморегуляція, унікальність розумового розвитку суб'єктів навчального процесу. Ще однією важливою проблемою сучасної освіти є її *технологізація*, як історично неперервний процес. Завдяки технологізації, в системі освіти здійснюється спадковість нових технологій, виникає готовність до їхньої адаптації через призму рефлексії. Очевидно, технологізація освітньої і виховної діяльності не може обмежувати свою сферу лише навчанням і підготовкою кадрів, але передбачає більш широкий і різноманітний спектр освітніх послуг. Він пов'язаний з використанням інших сучасних технологій, які вимагають перебудови стереотипів традиційної освіти, формування нового мислення, зміни ментальності сучасного педагога й учнів, що важко дається самоаналізом [10, с. 76].

Досліджуючи сутність і зміст освітніх технологій, І. А. Зязюн зазначає, що вони «беруть на себе» загальну стратегію розвитку єдиного державного освітнього простору. До основних їхніх функцій вчений відносить

прогностичну, проєктивну, оскільки технології безпосередньо пов'язані з плануванням безпосередніх цілей і результатів, основних етапів, способів і організаційних форм освітнього і виховного процесів, спрямованих на підготовку висококваліфікованих кадрів. Важливо, щоб технологізація забезпечила неперервність професійної освіти, а це своєю чергою сприятиме розвитку особистості в освітньому просторі і створить для неї оптимальні умови самореалізації. Оскільки технологічний процес, на думку вченого, завжди передбачає певну послідовність операцій з використанням необхідних засобів і умов і з цього погляду є мистецтвом, то він органічно пов'язаний із педагогічною майстерністю.

Педагогічна майстерність. До сутності і змісту цього феномену академік І. А. Зязюн прийшов не спонтанно. Потрібно було мати за плечима роки і роки практичної роботи у багатьох навчальних закладах, щоб осмислити його на високому теоретичному рівні. Визначаючи цю педагогічну категорію вчений пише: «педагогічна майстерність – це комплекс властивостей особистості, що забезпечує самоорганізацію високого рівня професійної діяльності на рефлексивній основі» [14, с. 30]. Отже, як бачимо, досвідчений науковець у визначенні майстерності не обмежується діяльністю, а підкреслює, що майстерність – це найвищий вияв активності особистості вчителя в професійній діяльності, активності, що базується на гуманізмі і розкривається в доцільному використанні методів і засобів педагогічної взаємодії у кожній конкретній ситуації навчання і виховання. Педагогічна майстерність – це вияв педагогом свого «Я» у професії, це самореалізація вчителя у педагогічній діяльності, що забезпечує саморозвиток особистості учня. Вона знаходить свій вияв у педагогічній техніці вчителя, його мовленні, мистецькій дії, організації педагогічної взаємодії тощо. Значне місце у системі педагогічної майстерності посідає діалоговий характер спілкування учителя з учнями. Він є не просто бесідою, розмовою, а універсальним і всебічним способом мислення. Саме у діалоговому спілкуванні співрозмовники допомагають один одному з'ясувати, уточнити суть дискусії, встановити межу знання і незнання, дійти пізнання

істини, смислу. Крім того, цей метод збуджує емоційно-почуттєву активність учня, сприяє образному й цілісному сприйняттю світу, творчій діяльності, спрямованій на пізнання і самопізнання. У такому сенсі особливої ваги набуває питання світогляду учителя.

Філософія педагогічного світогляду. Цей феномен І. А. Зязюн розглядає на культурологічних, духовних, морально-естетичних та аксіологічних засадах. Аналізуючи різні теоретичні моделі розвитку навчальних закладів і підготовки педагогів у цих закладах, вчений доходить висновку, що далеко не всі вони належним чином формують педагогічний світогляд майбутнього учителя [11]. Тому й не дивно, що значна кількість учителів акцентує увагу на знанні свого предмета, обмежує свій кругозір знаннями цього предмета, отже, унеможлиблюється масштабність, універсальність мислення, що породжує стереотипи, бездуховність тощо. Натомість сформований педагогічний світогляд допомагає учителеві бути не лише виконавцем інституціональних, адміністративних і методичних розпоряджень і рекомендацій, але як професіоналу, здатному у виконанні педагогічних цілей, завдань виходити за рамки програмових вимог. Педагогічний світогляд за своїми сутністю і змістом має бути глибоко гуманним, бо це є «Розум культури» (В. Біблер). Отже, гуманізм учителя є на межі людської культури, і, навпаки – культура людини знаходиться на межі гуманізму. Культура і гуманізм висвітлюють красу, неповторність особистості в реальній і потенційній формі.

Водночас, досліджуючи сутність педагогічного світогляду, учений значну увагу у розвитку особистості приділяє питанням підсвідомості, творчої інтуїції.

Психологічний аспект проблеми. З'ясовуючи роль підсвідомості у розвитку людини І. А. Зязюн аналізує різні концепції про її природу, оскільки ця проблема була й залишається предметом дискусій. У статті «Роль підсвідомості у розвитку особистості» автор виділяє три головні напрями в інтерпретації безсвідомого психічного:

– підсвідоме – духовне життя розвиненої реальної особистості в глибині свідомого «Я»;

– підсвідоме – психічно зумовлене утворення, яке не має органічної єдності воно складається з ідеї, але у витоках ці ідеї не зумовлюють творення особистості;

– підсвідоме – підвалина аномальних явищ тотожна тій діяльності, яка зумовлюється звичайними процесами пам'яті, уваги тощо, але воно має не психічну, а фізіологічно-мозкову природу [9, с. 187-188]. Вчений зазначає, що ці три напрями характеризують три рівні безсвідомого: психічно-особистісного (творчо-інтуїтивного), індивідуального (соціогенного) і зумовленого організмом (біогенного). Водночас у кожному окремому випадку безсвідоме психічне одного рівня мислилось як безсвідоме взагалі. Це виявилось, в концепціях різних авторів, зокрема і сучасних. Крім того, безсвідомому притаманні дві специфічні риси:

– несприйнятливість стосовно суперечностей – у безсвідомому дійсність переживається суб'єктом через такі форми ототожнення себе з іншими людьми і явищами, як безпосереднє емоційно-почуттєве переживання, ідентифікація, емоційна заразливість і не пізнається ним через вияв логічних суперечностей та розмежувань між об'єктами за різними суттєвими ознаками;

– позачасовий характер безсвідомого – у ньому минуле, сучасне і майбутнє співіснують, об'єднуються в одному психічному акті, а не знаходяться у стані лінійної незворотної послідовності [9, с. 196].

Дотримуючись думки близької Д. Узнадзе та інших психологів, І. А. Зязюн наголошує на тісному взаємозв'язку безсвідомого й установки, соціальної енергії, яку люди можуть віддавати іншим, розуміти себе й інших. У цьому контексті безсвідоме відіграє важливу гносеологічну роль у життєдіяльності людини. Це означає, що завдяки безсвідомому, можна глибше з'ясувати сутність поведінки людини, простежити підпорядкованість індивідуального соціальному, суб'єктивному і випадкового об'єктивним законам. Натомість вчений звертає увагу і на регулятивну, захисну функції безсвідомого, розкриває механізм взаємодії неусвідомлюваних категоріальних структур із мисленням, свідомістю, мовою. У пошуках лінгвістичного

осмислення безсвідомого І. А. Зязюн доходить висновку, згідно з яким існує так зване семантичне поле, в якому слова групуються за принципом «почуття мови». «Специфіка мови – бути носієм значно об'ємнішої інформації, ніж це відбивається усвідомленим її змістом. Здатність підсвідомо відтворювати за допомогою мови загальне між об'єктами уможливорює розвиток пізнавальної активності суб'єкта, бо слова є орієнтиром для неї. Загальні відношення об'єктивного світу знаходять відображення у психіці людини лише засобами мови, лише завдяки мовному процесові, яким зумовлюється виникнення «предметної» свідомості, сприймання світу як упорядкованого цілого» [9, с. 211]. Вчений далі наголошує: здійснюючи навчальний процес учитель має дотримуватися правила, згідно з яким, кожне слово повинно бути зрозумілим учневі. Від цього значною мірою залежить рівень відносин, взаємодії між учителем і учнем.

Ще одним важливим аспектом безсвідомого, на який послідовно звертає увагу І. А. Зязюн – це вияв творчої інтуїції. На думку вченого, до безсвідомого відносяться ті вияви інтуїції, які не пов'язані з народженням нової інформації, але передбачають лише використання раніше нагромадженого досвіду [1, с. 124]. Особливо важливою є роль інтуїції у творчому акті особистості. В акті творчості існує опора на безсвідоме, яка забезпечує художнику специфічну гостроту бачення, але безсвідоме лише співучасник творчого процесу і може функціонувати в системі свідомість-безсвідомість. «Те, що утворює твір мистецтва, визначається не безсвідомим і не свідомістю, а особистістю художника, яка включає і його свідомість, і його безсвідомість» [1, с. 18].

Як і художник, педагог перебуває у стані творчості, в якому реалізує свої духовні потреби, запити. Виховуючи дитину, він має прагнути до того, щоб соціальні, духовні, моральні цінності набували в ній особистісного смислу. Особливо важливим є те, наголошує І. А. Зязюн, щоб вони пройшли етап естетизації (переживання; почуттів; освоєння як цінної, стійкої особистості) [4, с. 18].

Культуротворча й естетична складові виховання особистості учня.

Практично уся діяльність педагога спрямована на виховання гуманної, вільної, морально-духовної особистості. Вчений глибоко переконаний, що ефективно здійснювати процес становлення і розвитку учня здатний учитель, який має високий рівень культури, естетичний досвід, естетичні почуття, потреби, смаки, ідеали. З цією метою І. А. Зязюн розробляє Всеукраїнську комплексну програму естетичного виховання [2], публікує монографію з проблем естетичного досвіду особи [3], видає численну кількість статей у яких розкриває сутність культуротворчої, естетичної функції виховання майбутніх учителів у педагогічних ВНЗ та ін. Філософ і педагог доводить, що не лише естетичні знання, навички, уміння учителя важливі у системі виховання учнів. Важливо, щоб у школі, ВНЗ був належний освітній простір, який би сприяв вияву, застосуванню естетичного досвіду учителя у царині виховання особистості. Вчений з тривогою пише про існуючу вже роками суперечність, невідповідність освіти – культурі. «Освіта – складний соціокультурний феномен. Це з одного боку, викликає необхідність звертання педагогіки до витоків освіти – розгляду її як феномену і частини культури, як культуровідповідної системи, культуровідповідного середовища культуротранслюючого процесу, що відображає, передусім, такі фундаментальні властивості культури, як єдність у її багатогранності як універсуму, культури як цілісності. З іншого боку, у вітчизняній педагогіці культурний простір освіти досліджений недостатньо. Поняття культури, як це не парадоксально, до останнього часу не осмислювалось педагогікою, не включалося в науковий обіг. Відсутня педагогічна інтерпретація культури, що обґрунтовано висуває завдання її всебічної і глибокої науково-педагогічної рефлексії» [7, с. 39-40].

Рамки статті не дозволяють викласти ґрунтовно зміст інших філософсько-педагогічних ідей академіка І. А. Зязюна, якими є так багатий доробок вченого. Вважаємо, що подальшого дослідження заслуговують положення і висновки вченого, які стосуються аналізу педагогічної спадщини А. Макаренка,

В. Сухомлинського та інших класиків української і зарубіжної педагогіки; проблеми методології педагогічної і психологічної наук, науки культурології й естетики тощо; актуальні питання сучасної комп'ютеризації, моніторингу знань та ін.

Висновки:

1. Теоретична і практична діяльність академіка І. А. Зязюна має неоціненне значення для розвитку сучасної вітчизняної і зарубіжної педагогіки, культури, виховання підростаючих поколінь, освіти дорослих.

2. Провідними філософсько-педагогічними положеннями вченого є ті, що розвивають сутність Людини і її виховання, зміст філософії освіти, фундаментальні ідеї педагогічної майстерності учителя, культуротворчості й естетичні чинники розвитку особистості тощо.

Література:

1. Зязюн І. А. Безсвідоме і творча інтуїція / Іван Андрійович Зязюн // Професійна освіта : педагогіка і психологія. Українсько-польський журнал. За ред. І. А. Зязюна, Т. Левовицького, Н. Ничкало, І. Вільш. — Ченстохова-Київ : Видавництво Педагогічної Школи у Чехонстові, 2003. — Вип. 4. — С. 121—135.

2. Зязюн І. А. Всеукраїнська державна комплексна програма естетичного виховання / Іван Андрійович Зязюн // Вісник АНП України : Науково-теоретичний та інформаційний часопис. — 1993. — № 1. — С. 43—51.

3. Зязюн І. А. Естетичний досвід особи: формування і сфери вияву. — К. : Вища школа, 1976. — 174 с.

4. Зязюн І. А. Естетичні регулятиви педагогічної майстерності / Іван Андрійович Зязюн / Педагогічна майстерність як система професійних і мистецьких компетентностей: зб. Матеріалів УІІ педагогічно-мистецьких читань пам'яті професора О. П. Рудницької / [за заг. ред. О. М. Отич]. — Чернівці: Зелена Буковина, 2010. — С. 17—23.

5. Зязюн І. А. Концептуальні засади теорії освіти в Україні // Іван Андрійович Зязюн // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2000. – № 1. – С. 11-24.
6. Зязюн І. А. Людина в контексті гуманітарної філософії / Іван Андрійович Зязюн / Професійна освіта: педагогіка і психологія. Українсько-польський журнал за ред. І. Зязюна, Т. Левовицького, Н. Ничкало, І. Вільш. – Ченстохова – Київ: Видавництво Вищої Педагогічної школи у Ченстохові, 1999. – Вип. № 1 – С. 323-333.
7. Зязюн І. А. Освітній простір культури в педагогічній теорії / Іван Андрійович Зязюн / Професійна освіта: педагогіка і психологія. Українсько-польський щорічник. За ред. І. Зязюна, Т. Левовицького, Н. Ничкало, І. Вільш. – Ченстохова – Київ: Видавництво Академії ім. Яна Длугоша в Ченстохові, 2005. – Вип. 7. – С. 35-46.
8. Зязюн І. А. Освітні парадигми в контексті філософських ідей / Іван Андрійович Зязюн / Професійна освіта: педагогіка і психологія. Українсько-польський журнал за ред. І. Зязюна, Т. Левовицького, Н. Ничкало, І. Вільш. – Ченстохова – Київ: Видавництво Вищої Педагогічної школи у Ченстохові, 2003. – Вип. № 5. – С. 213-226.
9. Зязюн І. А. Роль підсвідомості у розвитку особистості / Іван Андрійович Зязюн / Професійна освіта: педагогіка і психологія. Українсько-польський журнал. За ред. І. Зязюна, Т. Левовицького, Н. Ничкало, І. Вільш. – Київ - Ченстохова: Видавництво ЗАТ “Віпол“ДК № 15, 2000. – Вип. 2. – С. 183-215.
10. Зязюн І. А. Технологізація освіти як історична неперервність / Іван Андрійович Зязюн // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. Науково-методичний журнал. — 2001. — № 1. — С. 73—85.
11. Зязюн І. А. Філософія педагогічного світогляду / Іван Андрійович Зязюн // Професійна освіта: педагогіка і психологія. Українсько-польський журнал. За ред. І. Зязюна, Т. Левовицького, Н. Ничкало, І. Вільш. – Київ-

Ченстохова : Видавництво Вищої педагогічної школи у Чехонстові, 2004. — Вип. 6. — С. 209—222.

12. Концепція гуманізму в становленні та розвитку професійної освіти/ Іван Андрійович Зязюн // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції 1-2 жовтня 1997 р. / І. А. Зязюн (ред.); Ін-т пед. і психолог. Професійної освіти. — О. : Істро-Принт, 1998. — 212 с.

13. Національна державна комплексна програма естетичного виховання : (Проект) М-во освіти України, АПН України. Ін-т українознавства Київ. Ун-ту ім. Т. Шевченка, Ін-т систем. дослід. Освіти України; Уклад. : І. А. Зязюн, О. М. Семашко. — К., 1994. — 63 с.

14. Педагогічна майстерність: Підручник / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін.; За ред. І. А. Зязюна. — К. : Вища школа, 1997. — 349 с.

Григорій Васянович

**Философско-педагогические идеи в Я-концепции академика Ивана
Зязюна**

Аннотация. В статье анализируется философско-педагогическое наследие академика Ивана Андреевича Зязюна. Изучение текстов трудов ученого позволяет констатировать, что ведущими идеями являются: необходимость познания и формирования человеческого в Человеке, что происходит средствами философского, психолого-педагогического и культурологического инструментария; образование может продуктивно развиваться на философских, гуманистических началах; модели образования могут иметь плюралистический характер, философия педагогического мировоззрения учителя по своей сути является гуманистической; педагогическая деятельность должна учитывать тесную взаимосвязь сознательного и бессознательного; императивом профессиональной деятельности является педагогическое мастерство учителя, педагогика добра, любви.

Ключевые слова: человек, педагог, педагогическое сознание, образование, философия образования, философия воспитания, педагогическое мастерство, педагогика добра, красота педагогического воздействия.

Hryhoriy Vassianovych

Philosophical and pedagogical ideas of Academician Ivan Zyazyuna

Abstract. *The article analyzes the philosophical and pedagogical achievements of Academician Ivan Zyazyun. The study of his scientific works allows to state the following keynotes of the scholar: the necessity of the perception and the formation of the humanistic qualities of a personality, realized by the means of philosophical, psychological, educational and cultural features; education can be productively developed on the principles of philosophy and humanism; models of education can be of a pluralistic nature; the philosophy of the pedagogical outlook of a teacher is inherently humanistic; pedagogical activity of a teacher should take into consideration the close relationship between conscious and unconscious; pedagogical mastery of a teacher, the pedagogy of goodness and love is regarded as the imperative of a professional activity of a teacher.*

Key words: *pedagogue, pedagogical conscience, education, philosophy of education, art of teaching, pedagogy of goodness, the beauty of pedagogical act.*